

RÜCU KAVRAMI VE SAYIŞTAY DENETİMİ KAPSAMINDA RÜCU MÜESSESESİ

Enver GENÇ / Stajyer Muhasebat Kontrolörü

GİRİŞ

Bu çalışmada genel olarak rücu kavramı ve rücu müessesesinin hukuki ve mali sistemimizdeki yeri açıklanarak Sayıştay denetim ve yargılaması kapsamında rücu mekanizması değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1- Rücu Kavramı

Rücu, kelime anlamı olarak; geri dönme, sözünü geri alma, cayma, tersinme anlamına gelmektedir. Rücu etmek; geri dönmek anlamında kullanılmaktadır. Rücu hakkı ise; bir kimsenin alacaklısına ödediği şeyi diğer birinden istemeye hakkı olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Mali sistemde rücu, memurun yetki kullanırken veya görev yaparken, bir zarara sebep olması ve bu zararın devlet tarafından giderilmesine müteakip, devlet tarafından, zarara neden olan memura bu zararın ödetirilmesidir.

Özel hukukta rücu, başkasına ait bir borcu yerine getiren kişinin malvarlığında meydana gelen kaybı giderme amacını taşıyan tazminat niteliğindeki talep hakkı olarak tanımlanmaktadır. Rücu, bir üçüncü kişiye karşı yükümlülük altına girerek mal varlığında azalma meydana gelen kişi ile dahili ilişkisi bulunduğu yükümlülüğün gerçek sahibi olan kişi arasında bozulan mali dengenin yeniden sağlanmasına yönelik bir araçtır. Rücu davası da başkasına ait bir borcu yerine getiren kişinin, bu borcun karşılığının, borcun asıl sahibinden tazminat olarak almasını amaçlayan bir dava çeşididir.

Anayasanın kamu hizmeti görevlilerinin "Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence" başlıklı 129'uncu maddesinin 5'inci fıkrasında, "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin

yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir." kuralı öngörülmuş bulunmaktadır.

Anayasanın anılan maddesindeki "kendilerine rücu edilmek kaydıyla" ibaresi, kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlar nedeniyle idareye karşı açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, idarenin ödemek zorunda kaldığı tazminatı, yasal yollara başvurarak ilgili kamu görevlisinden tahsil edilmesini ifade etmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun "Kişilerin uğradıkları zararlar" başlıklı 13'üncü maddesinde de, "Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

İşkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır." hükmüne yer verilmiştir.

Devlet memurunun kasit, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare bir zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından ödenmesi temel

bir kur
lerle il
başvur
len ka
ce kar
göre s
ulusal
açık o
san H.
nucun
sorum
tek aç
sel ku
işkenc
kırıcı r
minatlı
sa hül
ilkesi
tutuldu
tanan
ten so
Hukuk
gereği
revlisi
yine t
kararı
sı gibi
kaçını

Rücu
nun y
nin b
vatan
başvu
nıştay
kişise
ği ola
ce hü
rara t
kurur
mem
ması
özelli
denly
olan
sınlı s
ğlne
açma
görev
den v
öden

Anıla
1 De
K.:

bir kuraldır. Kişilerin kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı başvurdukları mahkeme veya makamlarca verilen kararlar uyarınca zararlarının ilgili idarelerce karşılanması ve kurumların genel hükümlere göre sorumlu memurlara rücu hakkı bulunması, ulusal yargı kararlarının uygulanması bakımından açık olarak düzenlenmiş bir konudur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi konusundaki tek açık düzenleme ise, kamu görevlisinin kişisel kusurunun belirgin bir biçimde ortaya çıktığı işkence yada zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle hükmedilen tazminatlar ile ilgilidir. Ancak, yukarıda anılan Anayasa hükmü, Hukuk Devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesi ile rücuyla ilgili genel kurallar göz önünde tutulduğunda, zarara uğradığı yargı kararıyla saptanan kişiye Devlet tarafından tazminat ödendikten sonra sorumlu personele rücu edilmesinin, Hukuk Devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesinin bir gereğidir. Rücu kurumunun işletilmesi, kamu görevlisinin kişisel kusurunun doğurduğu zararların yine kendisi tarafından karşılanmasını ve yargı kararının uygulanmaması ya da etkisiz bırakılması gibi hukuka aykırı eylem ve işlemlerden titizlikle kaçınılmasını amaçlar.

Rücu mekanizmasının işletilmesi, kamu kurumunun yetkileri arasında bulunmakla birlikte, idarenin bunu kendiliğinden yapmadığı durumlarda, vatandaşların bunu sağlamak amacıyla idareye başvurmalarına bir engel bulunmamaktadır. **Danıştay bir kararında; kamu hizmeti görevlilerinin kişisel kusurundan kaynaklanan zararın karşılığı olarak ulusal ya da uluslararası bir Mahkemeye hükmedilen tazminatın, devlet tarafından zarara uğrayan kişiye ödendikten sonra ilgili kamu kurumu tarafından sorumlu personele rücu edilmemesinin, bu yükün toplum üzerinde bırakılması anlamına geleceğince, her vatandaşın ve özellikle kamu görevlilerinin kişisel kusuru nedeniyle zarara uğrayıp yargısal süreç başlatmış olan vatandaşların, ilgili personele rücu edilmesini sağlamak amacıyla idareye başvurabileceğine ve bu başvurularının reddi üzerine de dava açma hakkını kullanabileceğine, kamu hizmeti görevlilerinin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden ve kendi kusurlarından doğan zararı toplum ödemek zorunda olmadığına hükmetmiştir.¹**

Anılan karar değerlendirildiğinde; yetki kullanan

1 Danıştay 5.Daire; 03/06/2008; E.2007/7369; K.2008/3234

memurun kullandığı yetki nedeniyle doğan zararı ödeyen devletin, söz konusu zararı ilgili memurdan almak noktasındaki hareket serbestisi vatandaşlar tarafından mahkeme kararı ile idareyi zorlama şekline dönüştürülebilecektir. Yani vatandaşlar kamu görevlilerinin kişisel kusurları nedeniyle devletin ödediği zararı ilgili memurdan alınması için idareye başvuracak ve başvurularına cevap alamamaları durumunda mahkeme yolunu kullanabilecektir. Kamu hizmeti görevlilerinin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden ve kendi kusurlarından doğan zararı toplum ödemek zorunda değildir. Burada amaç toplumun bir parçası olan bireylerin bu noktada hukuka aykırı karar veren her kademedeki kamu memur ve idarecilerinin mali sorumluluklarını yerine getirme noktasında hakkını arama konumuna gelmesini sağlamaktadır.

2. İdarenin Personele Rücu Etme Zorunluluğu

Anayasa'nın 40'inci maddesi ile Devlet Memurları Kanunu'nun 13'üncü maddesinde birbirine benzer olarak "kurumun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır" ve "Devletin, sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır" hükümleri bulunmaktadır.

Devlet Memurları Kanununda geçen 'rücu hakkı saklıdır' ifadesi idarenin rücu hakkının takdire bağlı olduğu şeklinde değerlendirilebileceği gibi, Anayasanın 129/5'inci maddesinde "kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ... idare aleyhine açılabilir." hükmünde yer alan kendilerine rücu edilmek kaydıyla' ifadesi idarenin takdir hakkının bulunmadığı şeklinde de yorumlanabilir.

Danıştay'ın bir kararında; Anayasanın 129.maddesinin 5.fıkrası uyarınca kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlar nedeniyle idare aleyhine açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, idarenin ödemek zorunda kaldığı tazminatı yasal yollara başvurarak ilgili kamu görevlisinden tahsil etme zorunluluğu bulunduğu ve bu anayasal zorunluluk nedeniyle dava dilekçelerinde ayrıca rücu talebinde bulunmaya gerek olmadığına hükmedilmiştir.²

Anılan kararda; Anayasanın sözü edilen maddesindeki "kendilerine rücu edilmek kaydıyla" ibaresi; kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlar nedeniyle idare aleyhine açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde,

2 Danıştay 5.Daire; 10/11/1997; E.1995/ 3611; K.1997/ 2485

idarenin ödemek zorunda kaldığı tazminatı yasal yollara başvurarak ilgili kamu görevlisinden tahsil etme zorunluluğunu ifade etmekte ve bu Anayasa' zorunluluk nedeniyle bu gibi hallerde davacıların, dava dilekçelerinde ayrıca ve mutlaka rücu talebinde bulunmaları gerekmediği ifade edilmiştir.

Danıştay bir başka kararında; Rücu mekanizmasının işletilmesi, kamu kurumunun yetkileri arasında bulunmakla birlikte, idarenin bunu kendiliğinden yapmadığı durumlarda, yurttaşların bunu sağlamak amacıyla idareye başvurmalarına bir engel bulunmadığı; kamu hizmeti görevlilerinin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden ve kendi kusurlarından doğan zararı, toplumun ödemek zorunda olmadığını belirtmiştir.

3. Rücu Etmemenin Sonuçları

İdarenin kararları, onun personeli tarafından verilmektedir. Hiç bir personelin de kamu yararından başka bir personel lehine vazgeçme hakkı bulunmamalıdır. Çünkü, personelin eylemi sonucu ödenen tazminat bütçeden yapılan bir ödemedir. Bütçenin bütün vatandaşların ortak katılımıyla oluşturulan bir fon olduğu düşünülürse, bu fondan yapılacak harcamalar için kanunun açık hükümlerine ihtiyaç vardır. Her hangi bir kamu görevlisinin kendi kusurlu davranışı ile dolaylı ya da dolaysız olarak devlete verdiği zararların bütçeden karşılanmaması gerekmektedir.

Ayrıca idarenin, ödediği tazminatı, kamu görevlisine rücu etmemesi ve zararın idare üzerinde kalmasında kamu yararının bulunmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle idarenin kamu yararı olmayan bir işlemde takdir hakkının bulunması da söz konusu değildir. İdarenin kamu görevlisine rücu etmesi kamu görevlisini görevini yaparken daha dikkatli ve hukuka uygun davranmaya zorlar. Zarar gören kişilerin görevlinin kusurundan dolayı idareye dava açabilmesindeki amaç, kamu görevlisini sorumluluktan kurtarmak değil, zarar görenin tazminat alacağını garantiye almaktır. Çünkü ortaya çıkması muhtemel tazminat bazen kamu görevlisinin ödeyebilme kapasitesinin üzerinde olabilmekte ve bu durum zarar göreni ikinci kez mağdur olma riski ile karşı karşıya bırakabilmektedir.

4. Rücuda Usul

Anayasa'nın 129'uncu maddesi ile 657 sayılı Kanun'un 12'nci maddesi çerçevesinde, kamu görevlileri yetki kullanırken bir zarara neden olursa, doğrudan kendileri hakkında açılmayan taz-

minat davalarının idare aleyhine idare mahkemesinde açılması gerekmektedir.

Davalar, idare mahkemelerinde zarar gören davacılar tarafından açılmakta ve idare mahkemesinde tazminat ödemeye mahkum olan idare ödediği tazminatı için sebep olan memura rücu etmektedir.

Danıştay 5'inci Dairesinin 03/06/2008 tarih ve 2007/7369 esas, 2008/3234 sayılı kararı ile artık mağdur olan ve dava açıp kazanan personel veya vatandaşın, aleyhe işlem tesis eden yönetici ve görevlilerden rücu yolu ile şahsi hesap sorma ve rücu konusu para miktarının faizi ile birlikte bu idarecilerden tahsil edilmesini sağlama yolu da açılmıştır.

Dava açabilmek için dava konusu yapılan idari işlemde dolayı davayı açan kişinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bir zarar görmüş olması gerekir. Zarar, bir menfaat ihlali ya da hakkın muhtel olması şeklinde ortaya çıkabilir. İhlal edilen menfaat ya da muhtel olan hakkın mutlaka maddi olması gerekmez, manevi bir hak ihlali için de dava açılabilir.

İdari Yargılama Usul Kanunu'nda; idari işlemler hakkında yetki, şekil, konu, sebep ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından iptal davaları ve idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından tam yargı davası açılabileceği hüküm altına alınmıştır.³

Devlet Memurları Kanunu'nun 13'üncü maddesinde "kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır" hükmüne yer verilmiştir. Bu maddedeki genel hükümlerden kasıt özel hukuktur. İdare, kamu görevlisine karşı adliye mahkemelerinde rücu davası açmak durumunda-
dır.

Rücu davasında görevli yargı kolu adli yargıdır. Çünkü rücu davasında davalı idare değil kamu görevlisidir yani bir gerçek kişidir ve gerçek kişilere karşı açılacak davaların çözüm yeri ise adli yargıdır. Çünkü idare kamu görevlisinin kişisel kusuru sebebiyle kamu görevlisine rücu etmektedir. Kişisel kusur ise özel hukuk hükümleri çerçevesinde çözümlenmelidir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2'nci maddesinde idari dava türleri sayılmıştır. Bunlar 'iptal davası', 'tam yargı davası' ve 'idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan

3 2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu; madde:2

uyuşmazlıklara ilişkin davalar' olarak sınırlı sayıdadır. Bunlar idareye karşı açılacak davalar olup, idarenin gerçek kişilere karşı açabileceği davalar İdari Yargılama Usulü Kanununda düzenlenmiş değildir.

5. Rücuda Sorumluluk

Kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları sonucu idare adına rücu etme hakkı ilgili kamu görevlisini atamaya yetkili amirdedir. Çünkü 657 sayılı Kanun'un 12 ve 13'üncü maddelere göre çıkarılan Devlete Ve Kişilere Memurlarca Verilen Zararların Nevi Ve Miktarlarının Tespiti, Takibi, Amirlerinin Sorumlulukları, Yapılacak Diğer İşlemler Hakkında Yönetmelik'in "Amirlerin Sorumlulukları" başlıklı 9'uncu ve "Zararların Takibi ve Yapılacak İşlemler" başlıklı 10'uncu maddesinde 12'nci madde de belirtilen zarar kavramı hem doğrudan doğruya idareye verilen zararları hem de üçüncü kişilere personelin verdiği zararların takip ve tahsil sorumluluğunu atamaya yetkili amire vermektedir.

Anılan Yönetmeliğin 9'uncu maddesinde; "Amirler, emirlerindeki memurların, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmelerini, Devlet malını korumak ve her an hizmete hazır halde bulundurmaları için gerekli tedbirleri almalarını temin ve takip etmekte görevli ve sorumludurlar. Memurlarca verilen zararların miktarının tespiti ve ilgililerden bu yönetmelik veya genel hükümlere göre tahsili konusunda yapılacak işlemlerin zamanında ve eksiksiz yürütülmesinden, zararı veren memurların buldukları kurum ve kuruluşların o mahaldeki amirleri müteselsilen sorumludurlar." denilmektedir.

Aynı Yönetmelik'in 10'uncu maddesinde ise; "Zararı veren memurun amirleri, vuku bulduğu tarihi izleyen 3 gün içinde zararın konusu ile memurun sorumluluğunu belirten tüm bilgi ve belgeleri, o kurum ve kuruluşun en üst yöneticisine iletirler. En üst yöneticileri bilgi ve belgelerin kendilerine intikal ettiği tarihi izleyen 10 gün içinde bu yönetmeliğin 7'nci maddesinde belirtilen usul ve esaslar uyarınca zarar miktarını tespit ettirirler.

İdareye verdikleri zararı ödemeyi kabul etmeyen memurlar hakkında genel hükümlere göre takibat yapılmak ve dava açılmak üzere zarara ait bütün bilgi ve belgeler kurum ve kuruluşun en üst yöneticilerince konuyla ilgili mercilere gönderilir." hükümlerine yer verilmiştir.

Anılan hükümler de göz önüne alındığında rücu mekanizmasının işletilmesinden kaynaklanan sorumluluk kurum veya kuruluşun amirlerine aittir.

6. Rücuda Zamanaşımı

Kamu görevlisi tarafından idareye gerek doğrudan doğruya, gerekse üçüncü kişilere verilen zararlar nedeniyle tazminat ödemek suretiyle verilen zararlar konusunda idarenin rücu hakkı da bir zamanaşımı süresine tabidir. Rücu konusunda genel hükümlerin uygulanacağı belirtildiğine göre zamanaşımının da genel hükümlere göre belirlenmesi gerekmektedir. Nitekim Devlete ve Kişilere Memurlarca Verilen Zararların Nevi ve Miktarlarının Tespiti, Takibi, Amirlerin Sorumlulukları, Yapılacak Diğer İşlemler Hakkında Yönetmeliğin 12'nci maddesinde "Memurların bu Yönetmelik hükümlerine göre ödeyecekleri tazminat borçlarının zamanaşımına uğraması genel hükümlere tabidir." denilmek suretiyle zamanaşımının genel hükümlere tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

Genel hükümlere göre, idarenin zarara ve zararın kim tarafından işlendiğine ilişkin bilgiyi edindiği andan itibaren bir yıl içinde rücu davasını açması gerekmekte olup, herhalde zararın meydana geldiği tarihten itibaren on yıl içinde dava açma süresi sona erer.

7. Rücu Kararının Uygulanması

Kamu görevlisi tarafından gerek doğrudan doğruya, gerekse üçüncü kişilere verilen zararlar nedeniyle tazminat ödenen tazminatlardan dolayı verilen zararlar konusunda idare rücu hakkını re'sen uygulama yetkisine sahip değildir. Rücu müessesesi hukuki açıdan yargı kararı ile uygulanabilecek bir işlemdir.

İdarenin söz konusu zararı ilgili kamu görevlisinden almak için adli yargıda dava açması gerekmektedir. Çünkü idarenin idari yargıda kamu görevlisine bu tür bir dava açma imkanı bulunmamaktadır. Ancak idarenin almış olduğu rücu kararının da idari bir işlem olduğu göz önüne alınırsa bu karara karşı ilgili kamu görevlisinin idari yargıda iptal davası açması mümkündür.

8. Sayıştay Denetimi ve Rücu

Yapılan tüm bu değerlendirmelerden sonra rücu mekanizmasının öngörüldüğü şekilde işletilebilmesi için Sayıştay denetiminin önemi üzerinde durulacaktır. Kamu görevlilerinin sadece personel ve vatandaş aleyhine hukuka aykırı işlem tesis etmesi nedeni ile değil, kamu kaynaklarının korunması ve kullanımı açısından da rücu anlamında

sorumluluğu vardır. Kamu görevlilerinin bu sorumluluklarını gereği gibi yerine getirip getirmediğinin denetimi Anayasa ile ve ilgili mevzuatta dış denetim organı olarak görevlendirilmiş Sayıştay'ın bir görevi olduğu düşünülmektedir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda hesap verme sorumluluğu, her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorunda olmak şeklinde ifade edilmiştir.

Üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerinin, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlayacağı ve bu raporların bir örneğinin de Sayıştay'a gönderileceği 5018 sayılı Kanun'da belirtilmiştir.

Sayıştay, idare faaliyet raporlarını, mahallî idareler genel faaliyet raporunu ve genel faaliyet raporunu, dış denetim sonuçlarını dikkate alarak görüşlerini de belirtmek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi bu raporlar ve değerlendirmeler çerçevesinde, kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin olarak kamu idarelerinin yönetim ve hesap verme sorumluluklarını görüşür.

Sayıştay, genel uygunluk bildirimini; dış denetim raporları, idare faaliyet raporları ve genel faaliyet raporunu dikkate alarak hazırlar ve kesin hesap kanun tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Daha önce belirtildiği üzere, kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları sonucu idare adına rücu etme hakkı ilgili kamu görevlisini atamaya yetkili amirdedir. Dolayısıyla kamu idarelerinin yöneticilerinin rücu mekanizmasını harekete geçirme noktasındaki sorumluluklarının tespitinde faaliyet raporları ve Sayıştay'ın fonksiyonu yegane araç olarak açıkça ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü üzere kamu görevlilerinin hatalı işlemleri nedeni ile idarece ödenen tazminatlar için ilgili kamu görevlisine rücu etmekle sorumlu olan kamu idarelerin üst yöneticilerinin sorumlu tutulabilecekleri ve hesap verilebilirliklerinin denetlenebileceği tek araç faaliyet raporlarıdır.

Ayrıca 5018 sayılı Kanun'da; Sayıştay tarafından

yapılacak harcama sonrası dış denetimin amacının, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, yönetimin malî faaliyet, karar ve işlemlerinin; kanunlara, kurumsal amaç, hedef ve planlara uygunluk yönünden incelenmesi ve sonuçlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine raporlanması olduğu belirtilmiş ve dış denetimin, genel kabul görmüş uluslararası denetim standartları dikkate alınarak;

a) Kamu idaresi hesapları ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak, malî tabloların güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin malî denetimi ile kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarına ilişkin malî işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığının tespiti,

b) Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ve performans bakımından değerlendirilmesi,

suretiyle gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

Anılan düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere rücu mekanizması işletilmeyerek kamu kaynağının azalmasına yol açılması noktasına kamu görevlilerinin sorumluluğu, Sayıştay denetimi açısından dikkate alınması gereken bir diğer husustur.

İdareden bağımsız olan ve TBMM adına denetim yapan Sayıştay'ın incelemeleri sırasında idare aleyhine hükmedilen tazminat ve tazminat mahiyetindeki ödemelerden dolayı, eylem ve işlemleri gerçekleştirenlere, Sayıştay ile ilgili mevzuatın elverdiği ölçüde bizzat sorumlulara ödettirme veya bizzat sorumlulara ödettirmenin mevzuatta mümkün olmaması halinde ise, rücu hakkının kullanılıp kullanılmadığının araştırılması, ancak Sayıştay denetimi ile büyük oranda sağlanabilir.

Sayıştay'ın idareden bağımsız olması Sayıştay'a daha da büyük görevler yüklemektedir. Aksi halde, hukuka aykırı eylem ve işlemi gerçekleştiren kişinin kamu görevlilerinin hiyerarşik amiri olması durumunda, ödemeyi yapan ve rücu hakkının takibi işlemlerini yürütmesi gereken kişilerin, hiyerarşik amirin alt kademelerinde görev yapan kişiler olması kaçınılmazdır. Alt kademede yer alan kişilerin üstleri ile ilgili olarak, rücu ile ilgili işlem tesisi zor ve hatta imkansızdır.

Ayrıca Sayıştay'ın T.B.M.M. adına denetim yapan bir kuruluş olması nedeniyle T.B.M.M.'ni raporlarıyla aydınlatmak kadar memurlar ve diğer kamu görevlilerinin hukuka aykırılığı yargı kararlarıyla tespit edilen eylem ve işlemleri nedeniyle oluşan kamu kaynağındaki eksilmeleri tespit etmek ve

T.B.M.M.'ni ve kamuoyunu bilgilendirmek görevi de önemlidir.

SONUÇ

Mali sorumluluk, bir kişinin diğer bir kişiye verdiği zararın, zarar verenin malvarlığına el konulmak suretiyle tazmin edilmesi demektir. İdarenin idari işlem veya eylemleri sonucunda kişilere vermiş olduğu zararların gerek kusurlu sorumluluk gerekse kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca karşılanması gerekmektedir. İdarenin işlem ve eylemleri idare ajanı olarak da ifade edilen kamu görevlileri eliyle yürütülmektedir. Yapılan işlem veya eylemler dolayısıyla kişilerin uğramış olduğu zararların bu işlemleri yürüten kamu görevlileri eliyle yürütüldüğü göz önüne alındığında, Devletin ödemiş olduğu bu tutarları kendi ajanlarından tahsil etmesi gerekir.

Ancak kamusal faaliyetleri yürüten kamu görevlilerinin devamlı olarak rücu mekanizması yoluyla idarenin ödemiş olduğu tazminatları ödemek durumu ile karşı karşıya kalmaları faaliyetlerin yürütülmesinde inisiyatif kullanan kişilerin daha yavaş hareket etmeleri sorununu doğuracaktır ki bu da hep yavaş işlemeden dolayı şikayet edilen bürokrasi kurumunu daha da yavaş işler bir durumla karşı karşıya bırakacaktır. Kamu görevlileri devamlı olarak yaptıkları işlemlerde hep bir otokontrol ile hareket edecektir.

Zararın kamu hizmetinin ifası ve kamusal yetki kullanılmasından kaynaklandığı durumlarda, idari ajanın zararı tazmin edecek nitelikte maddi imkanı bulunmadığında zarara uğrayan açısından ikinci bir hak kaybına neden olur. İdarenin sorumluluğunu gerektiren durumlarda esas olarak hizmeti yürüten görevliye başvurulması ve sorumlu tutul-

ması yetkili idari ajanların işlem tesis etmekten ve eylem yapmaktan kaçınmasına yol açar. Böyle bir durum, netice itibarıyla yürütülecek kamu hizmetine ve bunun doğal sonucu olarak da bireylere zarar verecektir.

Diğer taraftan idarelerin ödemiş oldukları zararları ilgili kamu görevlilerine rücu etmemesi halinde tüm toplumun ortak hakkı olan kamu kaynaklarının bazı kamu görevlilerinin eksik veya hatalı işlem ve eylemleri nedeniyle azalması sonucunu ortaya çıkaracak ve bir diğer ifade ile ödenen zararın bedeline tüm vatandaşlar katlanmış olacaktır. Aslında kişilerin yapmış oldukları faaliyetlerinin sonuçlarına katlanmaları gerektiği günümüzde en tabii kural olarak değerlendirilmektedir. Bu durum ceza kanunlarında suç ve cezaların kişiselliği ilkesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca kamu görevlilerinin yapmış oldukları işlem ve eylemleri sonucunda herhangi bir yaptırım ile karşı karşıya kalmamaları kamusal faaliyetlerin yürütülmesinde hukuka uygun hareket ilkesinden uzaklaşma sonucunu da beraberinde getireceği gibi kamu personelleri tarafından kamu gücünün kötüye kullanılmasına da imkân verir. Rücu mekanizması bir açıdan da keyfi ve hukuk dışı davranışlarda bulunulmasını önlenmeye yardımcı olmaktadır.

Bu nedenle rücu mekanizmasının etkin bir şekilde işleyebilmesi ve rücu siteminin kurgulanmasındaki amacın gerçekleşebilmesi için gerek idarelerin hesap verme sorumluluklarındaki araç olan faaliyet raporları, gerekse Sayıştay'ın denetimleri önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

*O demdeki perdeler kalkar, perdeler iner,
Azrail'e hoşgeldin diyebilmekte hüner.*

Necip Fazıl Kısakürek